

12. Спектър на периодични сигнали. Амлитудно-модулирани сигнали. Спектър на сигналите. Ширина на честотната лента

Всички процеси в природата се развиват в някакъв интервал от време. За това е напълно естествено информацията за тези процеси да се задава като функция на времето, т.е. като сигнал $s = s(t)$ или представяне в равнината амплитуда-време (A, t) . Съществува и друго представяне на сигналите в равнината амплитуда-честота (A, ω) , наречено **спектър** на сигналите. Връзка между двете представяния дава **преобразуването на Фурие**. За периодичните сигнали като връзка се използва **редът на Фурие**, а за неперидичните – **интегралът на Фурие**. В електрониката основно приложение имат периодичните сигнали, чрез които се изследват свойствата на електронните схеми – от най-простите електрически вериги до най-сложните схеми, съдържащи интегрални схеми (аналогови, цифрови и от смесен тип).

Периодичните сигнали представляват повтаряща се през равни интервали от време (T) импулси с постоянна форма: $s(t) = s(t+nT)$; $(n = 0, 1, 2, \dots)$, където T е периодът на повторение. Те могат да се представят чрез тригонометричен ред на Фурие:

$$s(t) = a_0 + \sum_{n=1}^{\infty} [a_n \cos(n\omega_0 t) + b_n \sin(n\omega_0 t)] , \text{ където } \omega_0 \text{ е основната кръгова}$$

честота на сигнала $(\omega_0 = 2\pi/T)$. Този израз показва, че произволен периодичен сигнал може да се представи като линейна суперпозиция от простопериодични сигнали с честоти, кратни на основната – хармонични съставни. При преминаване през линейни системи простопериодичните сигнали не променят формата си, а само амплитудата и фазата си. Коефициентите в реда на Фурие (т.е. амплитудите на отделните хармонични) се дават от изразите:

$$a_n = \frac{2}{T} \int_{t_0}^{t_0+T} s(t) \cos(n\omega_0 t) dt , \quad b_n = \frac{2}{T} \int_{t_0}^{t_0+T} s(t) \sin(n\omega_0 t) dt , \quad a_0 = \frac{1}{T} \int_{t_0}^{t_0+T} s(t) dt , \text{ където } a_0$$

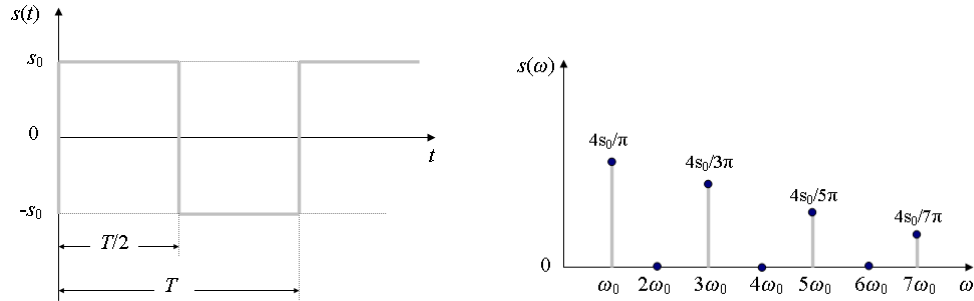
има смисъл на **постоянна съставна** на сигнала (с честота $\omega_0 = 0$) или **средна стойност**.

Често вместо периодичните синусоидални сигнали, в електрониката се използват симетрични правоъгълни и триъгълни сигнали, които имат по-сложен спектър и могат да дадат повече информация за изследваната схема.

Аналитичният вид на правоъгълния сигнал може да се представи като:

$$s(t) = \begin{cases} s_0, & 0 \leq t \leq T/2 \\ -s_0, & T/2 < t \leq T \end{cases}, \text{ а редът на Фурие е } s(t) = \frac{4s_0}{\pi} \sum_{n=0}^{\infty} \frac{1}{(2n+1)} \sin[(2n+1)\omega_0 t],$$

като съдържа само нечетни хармонични при този избор на началната фаза. Графиките на двете представяния са дадени на фиг. 1.

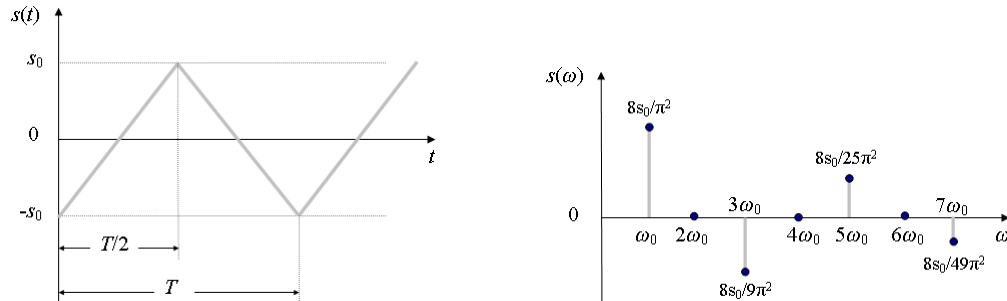

фиг. 1

Аналитичният вид на правоъгълния сигнал може да се представи като:

$$s(t) = \begin{cases} s_0(4t/T - 1), & 0 \leq t \leq T/2 \\ -s_0(4t/T - 3), & T/2 < t \leq T \end{cases}, \text{ с ред на Фурие } s(t) = \frac{8s_0}{\pi^2} \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n}{(2n+1)^2} \sin[(2n+1)\omega_0 t]$$

който съдържа само нечетни хармонични при този избор на началната фаза. Графиките на двете представяния са дадени на фиг. 2.

фиг. 2

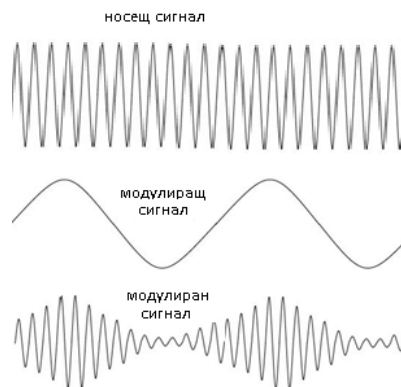
Спектърът на правоъгълния сигнал е значително по-богат на хармонични от този на триъгълния, тъй като амплитудите на спектралните компоненти намаляват като $1/2n$ спрямо $1/(2n)^2$ на триъгълния.

Периодичните сигнали са **детерминирани** сигнали, т.е. те са напълно известни във всеки момент време и не носят нова информация. За да могат да се използват за пренос на информация, трябва да се манипулира някой от параметрите им – амплитудата, честотата или фазата. Манипулирането на

амплитудата води **амплитудна модулация**, на честотата – на **честотна модулация**, на фазата – **фазова модулация**, като последните две имат сходни свойства и могат да се разглеждат общо като форма на **ъглова модулация**.

Амплитудната модулация е най-стария и най-прост метод за пренос на информация, широко използван в радио-разпръскването и отчасти в телевизията през 20-ти век. Използва се в по-ниско честотния спектър на радиовълните – обхваща на дългите, средните и късите вълни (метровия и дециметровия обхват).

При амплитудна модулация (АМ) носещият сигнал е $u_0 = U_{0m} \cos(\omega_0 t)$ и неговата амплитуда U_{0m} е пропорционална на моментната стойност на модулиращия сигнал $u_\Omega = U_{\Omega m} \cos(\Omega t)$, като е изпълнено $\Omega \ll \omega_0$. Следователно амплитудата на модулирания сигнал е $U_M = U_{0m} + u_\Omega$, а самият сигнал е $u_M = [U_{0m} + U_{\Omega m} \cos(\Omega t)] \cos(\omega_0 t) = U_{0m} [1 + m \cos(\Omega t)] \cos(\omega_0 t)$, където $m = U_{\Omega m} / U_{0m}$ е коефициентът на АМ (**дълбочина на АМ**). Видът на носещия, модулиращия и модулирания сигнал е показан на фиг. 1.

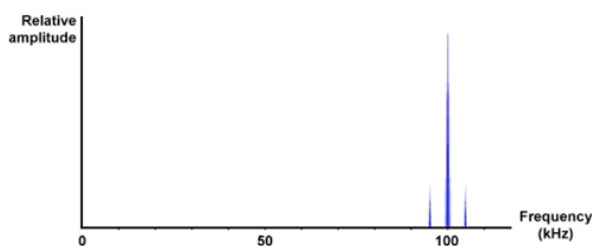
фиг. 1

Като се използват тригонометрични преобразувания за вида на модулирания сигнал се получава следния израз:

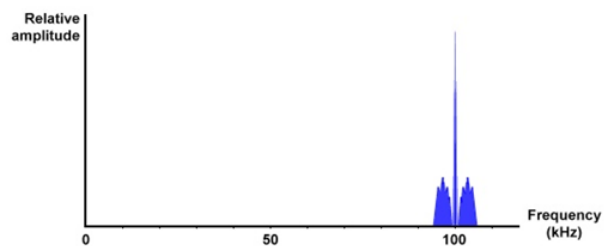
$$\begin{aligned}
 u_M &= U_{0m} \cos \omega_0 t + m U_{0m} \cos \omega_0 t \cos \Omega t = \\
 &= U_{0m} \cos \omega_0 t + \frac{m U_{0m}}{2} \cos(\omega_0 + \Omega)t + \frac{m U_{0m}}{2} \cos(\omega_0 - \Omega)t
 \end{aligned}$$

Следователно спектърът на u_M съдържа три съставлящи – носещия сигнал и два странични сигнала с еднакви амплитуди (**странични честоти**). Широчината на спектъра е равна на 2Ω . Пример за спектъра на такъв сигнал е представен на фиг. 2. Носещата честота е 100 kHz, а модулираща честота – 5

kHz. Реално, при предаване на информация, модулиращият сигнал не е на фиксирана честота, а се изменя в определен честотен диапазон. В такъв случай спектърът на модулирания сигнал ще представлява цяла област около носещата честота с обща ширина равна на 2 пъти ширината на честотната лента на носещия сигнал – от $\omega_0 - \Omega_{\max}$ до $\omega_0 + \Omega_{\max}$, където $\Omega_{\max}$ е горната гранична честота на полезния (модулиращ) сигнал. Пример за такъв спектър е представен на фиг. 3.

фиг. 2

фиг. 3

Двете странични честотни ленти са огледален образ една на друга, поради което този тип АМ обикновено се означава като DSB-AM (Double Side Band Amplitude Modulation). Очевидно, полезния сигнал носещ информация може да се извлече от всяка една от двете странични ленти, т.е. те пренасят една и съща информация. Освен това, честотната компонента на носещия сигнал (централния пик в спектъра) въобще не пренася информация. Поради това DSB-AM е сравнително ниско-ефективен (по отношение на мощност) метод за пренос на информация. DSB-AM е неефективна и от гледна точка на използване на честотния спектър – използва по широк спектър, отколкото е необходимо. Основно предимство на този тип АМ е простотата и лесната конструкция на приемника и предавателя.

Задачи.

Задача 1. Изследване на спектъра на правоъгълен и на триъгълен сигнал

Използва се генератор на сигнали, който се свързва към цифров осцилоскоп. За определяне на спектъра на сигналите от генератора се използва функцията FFT на осцилоскопа, намираща се в менюто Math.

От генератора се подава симетричен правоъгълен сигнал с честота 1 kHz и амплитуда ± 1 V към цифровия осцилоскоп. След Autoset на осцилоскопа сигналът се наблюдава като функция на времето с неговите параметри. Включва се бутонът Math и се избира FFT. На екрана се появява дискретния

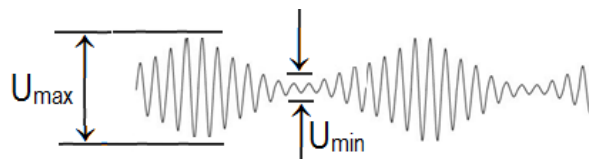
спектър на сигнала. Включва се бутонът Cursor и се избират хоризонтални курсори. Единият курсор се поставя на нивото на основната честота 1 kHz, а другия се мести последователно на другите компоненти на спектъра. Разликата между двата курсора (Δ dB) се отчита от екрана на осцилоскопа. Измерват се амплитудите на първите седем спектрални компоненти. Измерените стойности се сравняват с теоретичните стойности, зададени в Таблица 1.

Генераторът се превключва на симетричен триъгълен сигнал със същите параметри и се повтарят същите стъпки, както при правоъгълния сигнал. Измерват се амплитудите на първите седем спектрални компоненти. Измерените стойности се сравняват с теоретичните стойности, зададени в Таблица 1.

Таблица 1								
	f_i (kHz)	$f_1 = 1$ kHz	$f_2 = 3$ kHz	$f_3 = 5$ kHz	$f_4 = 7$ kHz	$f_5 = 9$ kHz	$f_6 = 11$ kHz	$f_7 = 13$ kHz
	изчислено $20\lg(f_i/f_1)$ [dB]	0	-9.54	-13.98	-16.90	-19.08	-20.82	-22.28
	измерено $20\lg(f_i/f_1)$ [dB]							
	изчислено $20\lg(f_i/f_1)$ [dB]	0	-19.08	-27.69	-33.80	-38.17	-41.66	-44.56
	измерено $20\lg(f_i/f_1)$ [dB]							

Задача 2. Наблюдаване и изследване на амплитудно модулиран сигнал.

Опитната постановка включва нискочестотен генератор, АМ/FM генератор, цифров волтметър и цифров осцилоскоп. Избира се режим АМ и ЕХТ на АМ/FM генератора, който се свързва към цифровия осцилоскоп и се настройва носещата честота на генератора на 100 kHz. Сигналът се наблюдава на цифровия осцилоскоп и се измерва големината му U_0 (от екрана на осцилоскопа или с цифровия волтметър. Към входа за външна модулация на АМ/FM генератора се свързва нискочестотния генератор, от който се подава синусоидално напрежение с големина $U_0 / 2$ и честота 1 kHz. С регулатора DEPTH на АМ/FM генератора се наглася нивото на модулиращия сигнал така, че стрелковия индикатор да показва 50%. При такава настройка дълбочината на модулация ще бъде $m = 50\%$. Модулираният сигнал се наблюдава на екрана на цифровия осцилоскоп. Визуално или чрез курсорите на осцилоскопа се определят стойностите на $U_{\min}$ и $U_{\max}$ (фиг. 4).

фиг. 4

Определете експерименталната стойност на дълбочината на модулация чрез връзката $m = (U_{\max} - U_{\min}) / (U_{\max} + U_{\min}) \times 100$ [%]. Отговаря ли резултата на зададената стойност ($m = 50\%$)? Наблюдавайте спектъра на модулирания сигнал (Включва се бутонът Math и се избира FFT.). Като използвате хоризонталните курсори, определете затихването N [dB] на страничните честоти спрямо централната честота (носещия сигнал). Като използвате връзката $20 \lg (m/2) = -N$, определете стойността на m . Отговаря ли пресметнатата стойност на получената по другата формула?

Превключете нискочестотния генератор последователно на правоъгълен и триъгълен модулиращ сигнал и наблюдавайте спектъра на получения модулиран сигнал. Имат ли сходство наблюдаваните спектри с тези от Задача 1?